

Elena Favilli; Francesca Cavallo (2017). Asi Kızlara Uykudan Önce Hikâyeler(Good Night Stories for Rebel Girls) (Çev: Deniz Öztok).224 sayfa. İstanbul: Hep Kitap. ISBN: 9786051920405.

Durdurun Uçağı, İnecek Var! Asi Kızlara Uykudan Önce Hikâyeler

Bir kız çocuğı asi olur, olmalıdır, ta ki kendi yolunu kendi bildiğı gibi çizene kadar; çünkü hayat ona ‘dur’ der, ‘sen kızsın’ der, ‘yapma’ der, ‘önüne bak’ der, ‘konuşma’ der, ‘düzgün otur’ der, ‘sokakta şarkı söyleme’ der, ve hatta ‘sokağına çıkma’ der. Bunları duya duya, bir kız çocuğı, eğer yeterince sindirilmemişse, eğer korkutulup susturulmamışsa tamamen, birazcık asi olur mutlaka. Olsun da!

Birazcık da olsa asi olmak demek, sokağın, kamusal alanın hâkimi ilan edilen erkeklerle sokağı, ‘dışarı’yı paylaşma konusunda iddialı olmak demektir. Ama sadece ‘dışarı’da olmayı, sokakta, meslekte, sanatta, yetenekte, seyahatte olmayı istemek değil, aynı zamanda ‘içeri’de, yani evde, yani özel alanda da eşitlik talep etmek demektir. Hiçbir kız çocuğı eşitsiz ve sınırlandıran, ezen bir dünyada yaşamayı hak etmez. Dünyadaki yolculuğumuz bir tek kez gerçekleştiğine göre, her minik kız çocuğı yeteneklerini özgürce gerçekleştirebileceğı, ayaklarının üzerinde durabileceğı, isterse uçabileceğı ve bunlara sahip olmak için de sevmek ve sevimekten (de) vazgeçmeyeceğı bir hayatı hak eder. Ya sokak ya ev, ya mesleğim ya çocuklarım, ya yeteneğim ya sevdiğim gibi ikilemlere maruz kalmamayı hak eder.

Asi Kızlara Uykudan Önce Hikâyeler’de Elena Favilli ve Francesca Cavallo 100 olağanüstü kadının *hikâyesi*’ni anlatıyor. 100 kadın, alfabe sırasına göre yerleştirilmiş kitaba, en son sayfada, 2016 Mart’ında 66 yaşında yaşama veda eden mimar Zaha Hadid var. Sanırım hikâyesini ilk okuduğum kadınlardan biri oydu: Bir gün bir uçağına binmiş, pilot gecikme bildirince ortalığı kaldırmış, başka bir uçağına geçmek istemiş, üstelik bagajlar da yola çıkmış olduğu halde, ısrarları sonucu istediğı olmuş. İmkânsız diye bir şeyin olmadığına inanar, yapma/eyleme kabiliyetleri olağanüstü insanlar/kadınlara var yeryüzünde ve iyi ki de ‘var’lar; bazen onlara *deli* diyoruz. Zaha Hadid de biraz deliymiş sanırım. O uçaktan inmiş.

Bu resimli *kadın* kitabı bana 25 yıl önce yayımlanan başka bir kitabı hatırlattı: Inge Stephan’ın *Ünlü Erkeklerin Gölgesinde Yetenekli Kadının Yazgısı* (1992). Kitabı okuyalı çok oldu. Ancak bazı yetenekli kadınların yazgıları hala zihnimde kazılı; erkeklerinin, kocalarının, nişanlılarının rakibi olmamak için, ya onların ‘evinin hanımı olacaksın, ona göre’ telkinini (!) kabul ediyorlar, ya da yeteneklerini de gerçekleştirmeye devam ediyorlarsa, ‘hem o, hem de bu’ diyen, demek isteyen kadınlara dayatılan ‘ya bu ya da bu’ baskısı nedeniyle deliriyorlar, toplumun dışına düşüyorlar. Kitapta bende yer eden birkaç öykü var. Bunlardan bir tanesi müzisyen Robert Schumann’ın evlenmeden önce kendisi gibi müzikle uğraşan ve çok yetenekli (ve hatta

tanınmış) olan Clara Wieck'e evlendikten sonra 'Evimiz iki piyano için küçük değil mi?' diyerek ve 'o gürültüde' beste yapamadığını ileri sürerek 'kendini gerçekleştirmeyi', müzikle uğraşmayı sadece kendine hak görmesi, kendi ayrıcalığı kılmak istemesi idi. İnsana kendini ne zannediyorsun dedirtecek düzeyde kibir, kendini beğenmişlik gibi görünen bu sözler, belli ki ve biliyoruz ki, çok normal, doğal, kabul edilebilir sözlerdir; çünkü bu sözlerin sahibi bir 'erkek'tir ve sözler kibir gibi görünmez bu sebeple. Erkeğin yedeğinde getirdiği norm'un -ki bu norm, erkeğin ayrıcalıklı olduğunu söyler, bunu normalleştirerek kabul görmesini sağlar- söylediği sözlerdir. Nitekim Clara da çocuklarının annesi, kocasının karısı olmaya çalışırken, müziği konusunda fedakârlık yapıyordu. Fedakârlık, yine bu 'norm'un kadınlara dayattığı *kadınısı* bir özellikti(r) nasılsa. Normal!

Diğer öykü Zelda Sayre Fitzgerald'a ait. Kocasıyla çekişmeli geçen yazarlık hayatının bir noktasında, artık onunla rekabet etmemek için, aslında artık dansa başarılı olamayacak yaşa geldiği halde dansa geri dönmeye karar vererek, kendini psikolojik bir buhranın içine sürükleyen Zelda'nın hikâyesi. Bir önceki örnekte -müzisyen Schumann'ın, erkeğin şartına boyun eğmek zorunda kalan bir kadın varken, bu örnekte boyun eğmeyen, eğmediği için de psikolojik bütünlüğünü gündün güne yitirmekle karşı karşıya kalan bir başka kadının hikâyesi var. Ya (cinsiyetçi) toplumun kadını ve yeteneğini görünmezliğe mahkûm edişini kabul, ya da yeteneğiyle görünür olmaya çalıştıkça onu olmadık koşelerde sıkıştıran zor(luk) hikâyeleri. Hepsisi aynı hikâye belki de! Sözüünü ettiğim kitaptan anımsadığım en kötü hikâye ise Camille Claudel'e ait. Çok yetenekli genç bir heykeltıraş olan ve Auguste Rodin'den dersler alan Camille'in ünlü heykeltıraşla yaşadığı aşk, onu sadece bu anlamda hırpalayıp hayalkınlığına sürüklemekle kalmaz, sanatını gerçekleştirmesini ketler, akıl sağlığını sakatlar. Rodin'in birçok eserinde Camille'in fikirlerini kullandığı -doğru mu değil mi bilinmese de- iddialar arasındadır. Bu kısacık özetle anlatılamayacak, inanılmaz yetenekli ve aynı zamanda *asi* bir kadın, sırf *erkeklerle ait* sayılan alanlarda -yaşamı dilediği gibi yaşamaya ve kendini/sanatını gerçekleştirmeye çalıştığı için- iddia sahibi olduğu için belki de, genç yaşında akıl hastanesiyle tanışır ve ömrünün sonuna kadar oradan çıkamaz.

Tüm hikâyeler içinde Camille ve Zelda'nın hikâyeleri en hüznü olanlardır, çünkü sevdikleri erkekler onları hiçliğe sürükler; sanatını yapamaz kılar ve bir süre sonra hayatlarını üzerinde kurdukları zemin kayar gider. Diğer hikâyeler evlenme hikâyeleridir, aşk için, evlilik için fedakârlık, ya da vazgeçiş hikâyeleri. Sıradan görünür bu vazgeçişler, çünkü sık rastlanır bu tür hikâyelere. Çünkü aslında ortada ağır bir uzlaşma olduğunu, bir tarafa büyük bedeller ödeten bir uzlaşma olduğunu fark etmeyiz bile gördüğümüz şeyin (çoğunlukla görmeyiz, fark etmeyiz bile), çünkü evliliğin yapısal bir unsurdur bu durum. *Adam kadını çalıştırmaz, Adam kadının çalışmasına izin vermez, Adam kadına benim için sanatım çok önemli, ikimiz birden yaparsak bize (aslında bana) kim bakacak? Yani benim sanatımı yapabilmem için senin pişirmen, temizlemen, çocuklarımıza bakman filan lazım der, kadın da kabul*

eder. Çoğunluk hikâye de böyledir, görmeyiz bile, çünkü tatlı kadınlar ailelerine severek bakarlar ve tatlı anneler çocuklarına bakmaktan başka birşey istemezler yeryüzünde. Dolayısıyla evlilik/aile kurumu, kadınla erkek arasındaki eşitsizlik olmazsa ailenin *sürdürülemediği* bir yapıdır ve bu kitaptaki hikâyelerde bize anlatılan budur. Yani sadece ataerki içindeki evlilik değil, tüm sevme-sevilme ilişkilerinde de eşitsizlik tutkal gibi yapışkıdır -ve bu kitap yetenekli bazı kadınların yaşadıkları üzerinden bunu anlatır.

Yetenekli Kadınlar, Ünlü Erkekler kitabı (kitabın adını benim kısaltmam böyle ve birşeye daha dikkatinizi çekmek isterim; ünlü olan erkektir, yeteneğini gerçekleştirebilse ünlü olacakken olamayan ya da olsa bile ağır bedeller ödeyen de kadın) gibi benzerlerinde de, kadınların kamusal alandaki sorunlu var oluşları çoğunlukla sanatla uğraşan kadınların hikâyeleri üzerinden anlatılıyordu. Yazarçizer, müzisyen, teorisyen vs. kocaların/erkeklerin yetenekleri gömülmüş ya da sakatlanmış karıları, sevgilileri. Hepsinin ortak özelliği partnerleri gibi sanatla uğraşmalarına ve en az partnerleri kadar yetenekli olmalarına rağmen, *özel alan*'daki *mutluluk* için ve çoğunlukla da onlardan öyle yapmaları istendiği için yeteneklerinden vazgeçmeleri.

Bu kitapla karşılaştığımız zaman, *Asi Kızlar*'da yeni olan şeylerden biri, yetenekleri çeşitlendirmesi. 100 kadının hikayesi var kitapta; mucit, matematikçi, model, siyasetçi, halterci, bisikletçi, korsan, dağcı, vs. vs. Yani sanatçı kadınlar kadar, bilim yapanlar, mankenler, sporcular da bu hikayeye ekleniyor ve işte şimdi onların hikayeleri bir parçacık da olsa görünür oluyor. Kitapta yer alan etiketlere (meslek demek istemedim, çünkü hepsi meslek değil) şöyle bir göz atıyoruz; matematikçi, model, bisikletçi, balerin, başkan, bilim insanı, pilot, halterci, siyasetçi, mucit, gazeteci, ressam, motosikletçi, yazar, aktivist, yönetmen, imparatoriçe, dağcı, partizan, moda tasarımcısı, şair ve fırıncı, ilkokul öğrencisi, kraliçe, hemşire, korsan, bilgisayar uzmanı, filozof, firavun, savaş kahramanı, başkan adayı, primatolog, denizci, astronom, rock yıldızı, şef, süfrajete, formula 1 yarışçısı, astronot, doktor, başbakan, astrofizikçi, opera şarkıcısı, arkeolog, paleontolog, cerrah, boksör, dövme sanatçısı, sörfçü, tromboncu, balerin, avukat ve firstlady, davulcu, şarkıcı, casus, muhabir, genetik bilimci, yargıç, kâşif, tenisçi, jimnastikçi, rapçi, deniz biyoloğu, atlet, orkestra şefi, yüzücü, mimar.

Kitap kız çocuklarının, kadınların uğraş verdiği alanları oldukça geniş tutmuş. İlkokul öğrencisi mesela -kendini kız gibi hisseden bir oğlan çocuğunun, ailesiyle birlikte verdiği mücadeleyi okuyoruz; okulda hangi tuvalete gidecek Coy, erkek tuvaletine mi, kız tuvaletine mi (s.44)? Coy (ABD'de) ailesiyle birlikte verdiği hukuk mücadelesini kazanır ve istediği tuvalete gider. Bu kadar basit değil tabii ki -ama bu kitap hikâyeleri mücadelelerin özetçisi gibi kurgulamış, hepsi birbirinden tatlı minik hikâyecikler. Hangisini anlatsam hep diğerleri eksik kalır. Mesela şair ve fırıncı Cora'nın hikâyesi (Brezilya); Cora yetenekli ama engellenen bir küçük kızmış; evlenmiş, çocuklarını büyütmüş. Sonra, yıllar sonra, 60 yaşına geldiği zaman yeniden yazmaya başlamış. Yazmış. Geçimini sağlamak için de kek yapıp satmış. İlk kitabını da 75'inde yayımlamış. Şahane bir hikâye (s.42).

Bir başucu kitabı gibi. İçindekiler kısmından bakıp seçiyorsunuz. Hmmm, boksör, nasıl olmuş acaba? Derken sayfasına gidiyorsunuz; sağ kanatta resmi, sol kanatta hikâyesi. İnsana/kadına umut veren hikâyeler. Kızların/kadınların başarı öyküleri yerine mücadele öyküleri. Dirayet, ısrar, umut, çalışma, hayal etme, vazgeçmeme, çabalama, reddetme, değiştirme öyküleri. *Durdurun uçağı, inecek var* öyküleri. *Ben de varım* öyküleri. Diğer hikâyeleri de siz okuyun. Bir de, etrafınızda kendi gelecek hikâyesini arayan, umuda ihtiyacı olan küçük bir kız varsa, ona da okuyun/okutun.

Kaynakça

Stephan I. (1992). *Ünlü Erkeklerin Gölgesinde Yetenekli Kadının Yazgısı* (Çev: S. Nazlı Kaya). İstanbul: Ataol Yayıncılık.

Yard.Doç.Dr. Pembe Behçetoğulları

Doğu Akdeniz Üniversitesi

İletişim Fakültesi

Mağusa-Kuzey Kıbrıs

E-posta:pembe.behcetogullari@emu.edu.tr.

ORCID ID: 0000-0001-6402-3170